

Maurițiu Jókai

de Dr. BITAY ARPAD, profesor, Cluj

Jókai (citește: Iocai), este cel mai mare prozator al literaturii maghiare și unul din cei mai de frunte romancieri ai literaturii universale. Rodnicia lui extraordinară a produs peste două sute de volume, într-o activitate de peste 60 de ani. Scrierile lui calde, atrăgătoare, sunt răspândite în toată lumea în sute de mii de exemplare. (Până în 1894, numai în limba germană au fost lansate peste 500 de mii de volume din operele traduse ale lui Jókai; 48 din scrierile lui s'au tradus în limba poloneză, 30 în cea rusească, 23 în cea engleză, 22 în cea daneză, 16 în cea sârbească, tot atâtea în cea suedeză și finlandeză, câte șapte în cea italiană și franceză, 6 în cea daneză, 4 în cea olandeză și vre-o 6 în cea română).

După și împreună cu Petőfi, el este cea mai cunoscută figură a literaturii maghiare în străinătate. Cu Petőfi a fost și în viață contemporan, coleg de școală și prieten bun. Secretul și motivul acestei popularități neîmămurite este că Jókai este un povestitor neîntrecut de atrăgător și extrem de duos. Jókai este un scriitor al inimii, al dragostei de om, un zugrăvitor mișcător al nefiericilor omenesii. În scrierile lui străbate totdeauna dreptatea și adevărul și se osândesc nesimțit scâderile morale. În scrierile lui — a spus chiar unul din cei mai aspri și nedrepti critici ai lui — omul ajunge minunea a opta a lumii care surpă orice piedici și orice pragmatism sec. Eroii lui — spun adversarii lui literari — sunt prea idealizați, niște semize, niște ființi supranaturale cărora nu li e nimic cu neputință. Aceștia și-au dat toate silințele ca să scoată la iveală că figurile lui din punct de vedere psihologic și logic nu se pot primi, dar i-a captivat și pe ei prin farmecul neîntrecut al povestirii, prin măreția puterii sale imaginative nesleite, prin humorul său nobil, inofensiv și profund. „Pe el nu-l poți critica, trebuie să-l citești!” exclamă în cele din urmă unul din acești critici.

Scrierile lui Jókai sunt multilaterale, pentru că au izvorit dintr'un suflet foarte cult. Nu numai că și-a însușit încă de când era student, limbile germană, franceză, italiană și engleză, dar a fost foarte bine orientat și în istoria universală, a fost un pictor și muzician ales; dar în afară de aceasta un botanist temeinic specialist, mai ales în ce privește trandafirii (floriile lui de predilecție) și un pomolog recunoscut, care a izbutit să producă nouă specii de poame. A fost un admirator, un intim, prieten al fiilor. Se scula primăvara și vara la orele patru și înainte de a se așeza la masa de scris, se plimba între trandafirii lui iubii, între pomii lui îngrijiți cu atâta dragoste, cerându-le sfat și inspirație. Până la 10 dimineața, scria cel puțin câte 2 coale tipărite zilnic. Atunci mergea în parlament sau la alte locuri ale activității lui publice multilaterale.

Până la sfârșitul vieții sale, s'a ocupat cu politica, deși firea lui blândă, nepractică, naivă, nu se potrivea de loc cu aceasta. Între anii 1861 — 75 a ținut cu opoziția și atunci a ajuns la culmea popularității sale politice. De atunci încolo — ajungând fosta opoziție la putere, sub conducerea lui Coloman Tisza, tatăl lui Șt. Tisza — a rămas până la moartea sa în această tabără. Ca om blând n'a precizat niciodată idei exagerate în politica și în 1849 a fondat chiar și un ziar moderat în care a apăsat asupra necesității împăciuirii atât cu Habsburgii, cât și cu diferitele naționalități ale Ungariei de atunci. A fondat și redactat o mulțime de ziare politice, umoristice, populare și reviste. A fost un om foarte modest care se înfronșe până la sfârșurile urechilor și în etatea de 70 de ani, dacă i se vorbise de operele sale. A fost naiv, copilăresc până la moarte. N'a cunoscut valoarea banilor și i-a risipit cu ambele mâini, ca un „boier român”, spune unul din biografii lui. Naivitatea, stângăcia lui o arată și cele două căsătorii ale sale (Intăia oară se căsătorise ca un tânăr de 23 de ani cu o vestită actriță de 31 de ani, cu care de altfel a trăit bine aproape 40 de ani; iar pentru a doua oară, cu capul său bătrân de 74 de ani, cu o tânără actriță de 20 de ani! Pentru cea dintâi l-a desmoșnit mamă-sa, prin cea 2-a oară, s'a făcut de răș). A rămas până la moarte optimist, un idealist, un om bun în toate privințele, cu suflet cald de copil.

Viața lui Jókai

Jókai s'a născut la 18 Februarie 1825 în Komárom (un oraș cu tradiții culturale și cu comerț înfloritor, situat lângă Dunăre, în Ceho-Slovacia de azi). Numele de botez Maurițiu, neobișnuit la Maghiari, i s'a dat după vestitul conte polono-maghiar Maurițiu Benyovszki (1741 — 1786) pe a cărui biografie tatăl lui Jókai a citit-o cu nesăț. De religione Jókai s'a ținut de cea protestantă. Din moștenirea lui părintească putem aminti firea lui pornită spre visări, desemn și muzică din partea tatălui, un avocat cu suflet de poet. N'a moștenit însă simțul real, sănătos dela mamă-sa și a rămas până la ultima zi a vieții sale un idealist increzător în oameni. Ca copil a fost sfios și retras. Imaginația lui bogată i-a sugerat idei neliniștitoare din beșug. (Așa de pildă, i-a fost frică grozavă de cănele turbat, de orezii cu barbă mare și să nu fie îngropat de viu). Sufletește s'a dezvoltat repede de tot. Studiile sale le-a făcut la Komárom, Porsony (Bratislava de azi), iar la Komárom, Papa (în Ungaria de Vest) și la Kuskevit (între Tisa și Dunăre pe șesul Ungariei). La Papa a fost coleg de școală cu Petőfi și cu Carol Acs (1824 — 1894), traducătorul excelent ceva mai târziu al poeziei populare române. La Kecskemét a cunoscut viața interesantă, specială a „Pustiei Maghiare”, pe care a zugrăvit-o cu atâta măiestrie în operele sale (mai ales în „Trandafirul galben”). La Kecskemét a făcut un portret al lui Petőfi. Și-a câștigat diploma de avocat, însă nu s'a folosit nici o singură dată de ea. A devenit peste puțin, cel mai bun prozator maghiar și a rămas ca atare până la moartea sa. Am amintit deja rolul său de împăciuitoare în 1848/49. În zilele triste ale așa numitului „absolutism austriac” (1849 — 1857) — care a răsplătit cu nebulie pe idealistul român ce a fost Avram Iancu și în general cu cea mai rușinoasă nerecunoștință pe toți românii cari i-au ajutat cu brațul și sângele lor, contra Maghiarilor — condeii lui a fost o mângâiere neprețuită pentru năpăstuiții lui conaționali. Pe atunci a făcut și multe călătorii, între altele și în Ardeal. Într-o călătorie de mai târziu a lui, a avut o întvedere interesantă și cu Bismarck. Căsătoria i-a pricinuit și moartea. Întorcându-se acasă la Pesta din Nizza, n'a avut loc de șezut, a trebuit să stea în picioare o noapte întreagă. Osteneală și recela i-au adus o inflamație de plămâni.

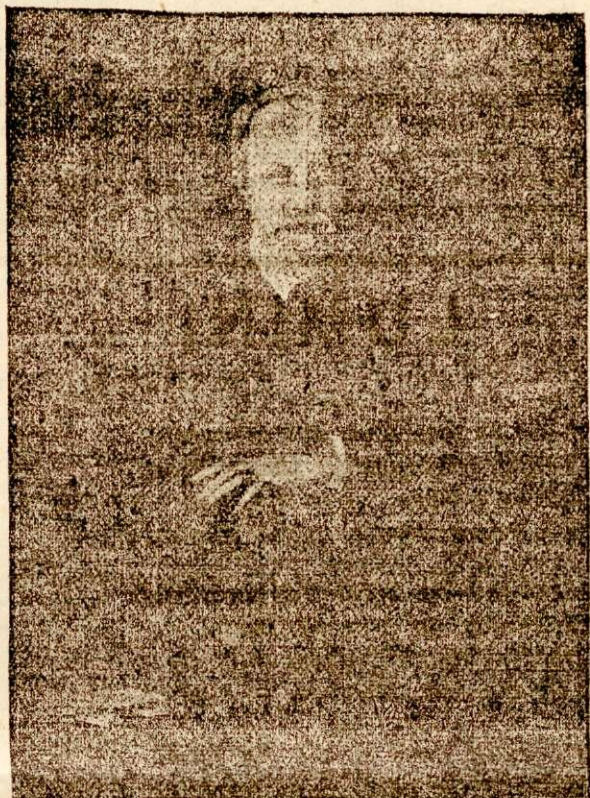
S'a stins liniștit și blând — după cum i-a fost urea întreagă la Budapesta în anul 1904, în vechiul și de 5 Maiu — în cincale zile ale carii s'a prăstăvit și marele Napoleon. Națiunea maghiară i-a făcut o înmormântare

mărețea națională. S'a îngropat în cimitirul din strada Kerepesi, unde e înmormântată și mama lui Saguna. Din cele două căsătorii ale lui, n'a avut nici un copil.

Cariera lui literară

Jókai a apărut deja ca un copil de 9 ani, înaintea publicității, cu o poezie frumoasă tipărită într-o revistă bună maghiară de pe atunci. În anul următor, a compus o dramă pe care a și jucat-o cu prietenii lui. La Papa și la Kuskevit a lucrat intensiv în cercul de lectură și a și fost premiat de mai multe ori. În 1845 a luat parte la concursul literar al Academiei Maghiare cu o dramă în versuri. Premiul nu l-a obținut, deși doi — și anume cei mai de seamă membri — din jurul de cinci, l-au propus pe el la premiu. A fost însă laudat din partea acestei înalte instituții și Jókai de această dată își socotea cariera sa literară. De atunci încolo s'au perindat repede, necrezut de repede, scrierile lui. În vârstă de 22 de ani a devenit deja redactorul unei reviste alese, pe care a redactat-o câteva timp împreună cu Petőfi. Petőfi l-a introdus în cercurile literare din Pesta și în această vreme a și stat într-o locuință comună. În 1843, el a fost conducătorul timeretului maghiar.

Precum am amintit deja a întemeiat și redactat mai multe ziare și reviste, literare și umoristice. El a fost întemeietorul literaturii umoristice maghiare și figurile umoristice create de el mai trăiesc și azi în câte o zicală maghiară. Pentru structura sufletului său, este foarte caracteristic și faptul că el, deși nu s'a bucurat niciodată

Jókai Mihály

de fericirea jinduită de a avea copii, a fost un cunosător perfect al gingașei și misterioasei limbi a copiilor și între însemnările lui, s'a găsit un caiet cu peste 20.000 de expresii din această limbă plăpândă.

Imaginația lui vie și bogată, i-a furnizat teme extrem de variate. Eroii lui sunt la fel de bine cunoscuți, atât cu istoria străveche a Pământului cât și cu rostul istoriei contemporane; se mișcă cu aceeași siguranță pe șesul Ungariei ca și pe meleagurile de gliață din jurul Polului de Nord. Deosebit de frumos zugrăvește epoca marilor prefaceri istorice și sociale ale Ungariei cari s'au perindat în cele dintâi două sferturi ale veacului trecut (Romanele: Un nebab maghiar, Kárpáthy Zoltán). În alegerea tenelor sale a fost iscusit și dibaciu, prelucrând mai totdeauna pe cele de o actualitate pronunțată; după evenimentele din 1848/49 a scris cartea sa: „Scene de revoluție și de lupte”; pe vremea războiului Crimeii: „Cartea însângerată”, etc.

În cel dintâi deceniu al carierei sale literare, a fost intructivă înăruit de V. Hugo și de E. Sue. Pe urmă însă, s'a eliberat și de sub această influență aparente, croind și un fel cu totul nou și original de a și zugrăvi lumea sa de idei strălucite și umitoare.

De multe ori tratează și problemele viitorului. Ajutat de cunoștințele lui largi și de fantezia lui nesleită a reușit să proorocască mai multe din victoriile pe cari știința și progresul tehnic nu le-a putut reperta decât cu câteva decenii mai târziu. În 1851, într-o nuceață a sa („Steaua nevăzută”) joacă roluri importante o steluță din grupa Andromeda. Adversarii lui mult l-au băjocorit din pricina acestei steluțe și încă ca peste 40 de ani, astronomii au descoperit-o în aceeași grupă! În „Romanul secolului viitor” (1875) descrie, pe alocuri cu o precizie uimitoare, evenimentele care s'au întâmplat într'adevăr și tocmai așa în decursul războiului mondial (d. ex. luptele în aer cu avioanele și aeroplanelle, luptele din Carpați și Dobrogea problema întineririi, etc.). Fantezia lui extraordinară, nu-ademențe niciodată, nici măcar la chipuri impure, așa că scrierile lui, după judecata potrivită a unuia dintre criticii săi, le poți da liniștit și în mâinile oricărei fete mari.

Activitatea lui uriașă a scos și câteva volume de poezii frumoase și drame, dintre cari mai multe au reputat succese serioase. Dramele lui de cele mai multe ori sunt dramatizările romanelor și nucelelor sale. Drama lui „Diamanții negri” înghebată din romanul și cu același titlu s'a jucat numai în Hamburg, de mai bine de 150 de ori. Câteva din scrierile lui s'au prelucrat și pentru film („Cetea fără nume”).

După cea mai pretențioasă, într'adevăr științifică critică, cele mai bune romane ale lui sunt: „Noul proprietar (1863) și Trandafirul galben (1893). În cel dintâiu ne zugrăvește plastic epoca samantintului absolutism austriac. În aceste cadre ne arată felul psihologic al pământului maghiar care, pe nesimțite, pe un general austriac, așezat cu moșia pe acest pământ îl prefăce într'un patriot maghiar. În „Trandafirul galben” după cum am schițat-o și mai sus, ne descrie extrem de fidel viața „Pustiei Maghiare”, în cadrele unei foarte interesante întâmplări de iubire.

Marele public însă îl citește cu nesăț toate scrierile și în deosebi următoarele romane: „Omul de aur, Un nabab maghiar, Kárpáthy Zoltán, Fii omului cu inimă de piatră, Nebunii iubirii, Dacă ne vom îmbătrâni”, etc. etc.

Cu prilejul aniversării de 50 de ani dela începutul carierei sale literare, a fost sărbătorit ca un suveran. Un-

gară de atunci i-a aranjat sărbori naționale la cari au participat chiar și domnitorii (d. ex. regele Bulgariei). Toate orașele l-au ales de căpetean de onoare, scrierile lui beletristice răspândite în diferite ediții au fost reeditate toate într'una singură, numita națională (constatare atunci — 1894 — din 100 de volume, și mai adăogată pe urmă cu 10 volume; însă nici aceasta nu-i de loc completă!) și din abonamentele vărsate i s'a făcut un cadou național de 100.000 de florini. În ultimii ani ai vieții sale, i-a acordat și parlamentul maghiar un onor de 300 de coroane (lei) pe an.

Jókai și Românii

Se pot înșira cu zecile scrieri de ale lui Jókai în care sunt zugrăviți și Românii. Ba chiar are și nevele lungi, întregi ale căror evenimente se perindează în Vechiul Regat, d. ex. „Capul lui Iordachi, Fata de boier”, etc. În romanul „Viața turcească în Ungaria” unul din eroii principali, este Grigorie Ghica, domnul pribeg (1664 — 1672) al Munteniei. Pe lângă el ne descrie cu o gingăsie mișcătoare pe soția lui frumoasă: Maria Sturza, care s'a primit cu atâta dragoste și ospitalitate de doamnele maghiare din Ardeal în zilele de răstărite ale pribegiei.

Poporul român din Ardeal, Jókai îl caracterizează cu vădită simpatie în romanele: „Unul e Dumnezeu, Epoca de aur a Ardealului, Bogății cei săraci”, etc. Mai ales în acesta din urmă se ocupă cu plăcere cu zugrăvirea etnicului și obiceiurilor românești din Munții Apuseni. Pe lângă o plastică descriere a vestitului „fărg de fete” de pe muntele Gâina, ne înfățișează în culori strălucitoare frumusețea Românei, țaria și cinstea păstorului român, jertfele și viața conservatoare de națiune a preotului român, „care-și câștigă hrana trupească lucrându-și cu mâinile, cu sapa, pământul său pe lângă procurarea hranei sufletești a altora”. Și cât de simpatice ni se înfățișează bronceasa maghiară a romanului care prinde dragoste de poporul român, îl învață limba — luând lecții de limba română dela preotul satului și îi devine patroană. Ori n'a fost un artist nepărtinitor, un scriitor din mila Celui de Sus, care a scris (tot acolo) aceste cuvinte: „Bătrânul român a răs la această vorbă. În răsul Românului este ceva trist, ca și în cântecele lui; puține motive are ca să rădă...” La constatarea acestora, trebuie să mai luăm în considerare și acea împrejurare însemnată că acestea le-a scris în anul 1852 — 60 va să zică imediat după un războiu sângeros între Maghiari și Români. Aceasta ne dovedește și mai bine sufletul clar-văzător, nepărtinitor care observă și zugrăvește frumosul, pitorescul chiar și la dușmanii de ieri. O probă și mai convingătoare ne oferă faptul că deja din 1850 a zugrăvit într-o nuceață a sa cu subiect revoluționar din 1848/49 un tribun român cu suflet bun, cavaleresc, nobil („Familia Bărdy”). În mult citatele sale romane și nevele, întrebunțează foarte des cuvinte, expresii, ba chiar și propoziții întregi românești. Scrierile acestea ale lui fiind traduse și în multe limbi străine, putem spune că Jókai a făcut servicii bune și cauzei române în străinătate.

În cele două nevele ale sale amintite mai sus ca tratând exclusiv teme românești din Vechiul Regat își alege subiectele pentru amândouă din evenimentele anului-1821. În „Capul lui Iordachi” ne povestește foarte plastic și dramatic pe cele întâmplăte după lupta dela Drăgășani și un eveniment închipuit din viața lui Iordachi care nu este alt-cineva decât Iordachi Olimpionul al istoriei, adică un căpitan al lui Tudor Vladimirescu. Cealaltă nuceață „Fata de boier” se leagă de cea dintâi și parcurge istoria Munteniei, până la războiul Crimeii, în cadrele unei întâmplări extrem de interesante a unei fete de boier. În aceste nevele se vede că Jókai a văzut în evenimentele din 1821 mai mult o mișcare a grecilor, decât a Românilor. De aceasta însă este vinovată epoca lui, care departe în străinătate n'a observat decât cauza elenismului. Așa a făcut-o de altfel și un contemporan vestit al acestor evenimente: Byron.

Despre figurile însemnate ale istoriei Românilor (Vlad Tepeș, Mihail Viteazul, Horia, etc.) vorbește pe tonul unei înțelegeri rare.

Dar pe lângă aceste observări despre legăturile scrierilor lui Jókai cu Românii (aținse în parte și de d-l dr. Gh. Kristof, prof. universitar la Cluj, într'un articol al său publicat acum câteva săptămâni în ziarul Keleti Ujság din Cluj) mai putem face și altele de altă natură, dar nu mai puțin interesante și prețioase.

Am amintit mai sus că Jókai a fost coleg de școală mai mulți ani de zile (la Papa și la Kecskemét) cu Carol Acs (cit. Aic) și că acesta din urmă a tradus clasic de frumos în limba maghiară poeziile populare române încă de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, va să zică în același timp când un Ruso, un Alecsandri au descoperit și scos la iveală frumusețile acestor produse ale sufletului popular românesc! Acs ca jertfa a absolutismului austriac a fost aruncat în închisoare după 1849 și în temniță între altele și-a însușit și limba română. Eliberat s'a apucat să traducă poezii populare românești, precum vom vedea, tocmai la îndemnul și rugarea fostului său coleg de școală: Jókai! Acs, traducerile sale din poezia populară românească apărute în diferitele reviste maghiare din Pesta, le-a strâns și într'un volum („Flori de pe câmpul poeziei populare românești”. Pesta. 1858; în 1871 a scris din nou un volum sub titlul de: „Încă trei balade românești”).

În 1865 a trimis toate traducerele sale din românește, în trei volume de lux, lui Cuza Vodă; înmormănare lor a făcut-o amicul lui Acs și al lui Jókai, Francisc Koós (1828 — 1905), pe atunci preot reformar maghiar în București. Cuza Vodă l-a primit pe Koós în palatul său dela Cotroceni. Pe urmă poeziile acestea traduse de Acs au ajuns în mâinile lui D. Bolintineanu. Poate că se vor mai putea găsi undeva dacă nu se vor fi pierdut când cu internarea lui Bolintineanu în spitalul Pantelimon. Acs a fost deci cel dintâiu poet maghiar care a căutat atingere organică cu literatura română și cu conducătorii ei.

Așa de frumos ca el n'a scris nimeni până atunci din nici o națiune străină, despre poezia populară română, despre frumusețea portului românesc, despre frumusețea Româncelor, etc., etc., dar nici măcar după el nu l-a egalat nimeni dintre străini. Și aceasta într-o mare parte e meritul lui Jókai, că el l-a îndemnat pe Acs ca să traducă, să facă cunoscută literaturii maghiare frumoasele produse ale poeziei populare românești! (Vezi despre Acs articolul meu apărut în revista „Cultura” din Cluj, numărul de Maiu din 1924, pp. 269 — 270, 273 — 4, 289. De altfel pe Acs l-a prezentat publicului român și d-l G. Bogdan-Duică, profesor universitar din Cluj, într-o revistă din Craiova).

În sfârșit și amintitul preot reformar maghiar din București (Koós) a pus în curent pe Jókai cu lucrurile românești, vizitându-l chiar și în persoană la Pesta.

Cântec

Pe lângă apa care trece
Cu tine cine astăzi trece,
Cu cine treci în noaptea rece?

Cui îi șoptești viața bună,
Al cui nume îl spui în lună,
Și lacrimi cine îți adună?

Pe sânul cui tu plângi iubirea,
Cu cine lauzi înflorirea?
Cu cine blestemi veștețirea?

Cu cine numeri tu arginții,
Cu-ai cui dinții îți tremură dinții
Când îți se strânge glasul minții?

Ori cine te a răpît din mine
De te-ar fi cumpărat ori cine,
El mă va regăsi în tine...

Emil Isac

Din scrierile lui Jókai

Cuvântul dat al Seculului

Pe vremea lui, sfinția sa preotul Gódórdi a fost un vestit cramic al cuvântului mântuirii. Sfinția sa avusese obiceiul de a-și spăla bine sufleteste credințioșii încât aceia aveau de ce să se tot steargă. Odată tunând contra injurărilor, d-l Moise Markos, un proprietar bogat, se pomeni că toată predica se potrivește de minune cu el ca și când s'ar fi înghebat anume contra lui. De aceea s'a supărat foc și eșind dela biserică a făgăduit pe cuvântul său de nobil seculu să i se traga îndată 25 deaci mai ascultă vredodată predica d-lui Gódórdi. Aceasta a spus-o la mulți și de multe ori n'a mai dat pela biserică.

Odată i-a murit în satul vecin unul din cei mai buni prieteni. S'a prezentat și el la înmormântare care avea să aibă loc — după datina adăvărata calvină — în legătură cu o predică ținută în biserică. D-l Markos îmfundându-se într-o bancă pela mijloc, asculta cu mare evlavie elogiile aduse mortului de bătrânul preot de acolo. Vezi, că asta nu-i așa de mojie ca d-l Gódórdi care nu slăbește nici măcar pe mort cu muștrările lui aspre.

Terminându-și cuvintele sale preotul bătrân pe cine să vadă d-l Markos răsărind în amvon? Pe nimeni altul decât pe sfinția sa Gódórdi care a fost poțit și el ca să rostască o predică spre a ridica măreția îngropăciunii.

Ei bine, d-l Markos ar fi fugit, dar pe unde și încotro? Toate locurile erau ocupate, n'a fost lăsat, n'a putut străbate prin mulțimea îngheșuită, așa că era silit să asculte până la sfârșit predica d-lui Gódórdi, care nici vorbă, a fost frumoasă, dar el totuși nu trebuia să o asculte.

Nu n'a rămas la pomână, ci suindu-se în trăsura sa, a mers de dreptul acasă.

Ascultă măi Avrame — spuse acasă la vizitii — du-te de acu-mi din lucaag de atunci o strânsică miui!

Avram s'a prezentat cu năuza dorită.

Acum ia bagă de seamă! Eu mă întind pe această laviță, iar tu îmi tragi 25 de ale strânsice. Preceput-ai? Pricepu!

Avram gândindu-se că dacă stăpănu-l este năuc atunci măcar el trebuie să fie cuminte. Prin urmare a început să-l mângâie cu năuza numai așa de formă.

D-l Markos a sărit în picioare:

Nu așa măi Avrame! Haide să-ți arăt eu cum!

Și întinzându-l pe Avram îi trase una cu nemiluita. Aceasta i-a fost deajuns. A învâțat din prima-i lecție, ceea ce trebuia învățat și având modelul de urmat i-a tras stăpănu-lu așa 25 cum nu s'a mai pomenit nici la prefectura județului.

Nu este de glumit cu poporul care așa-și tine cuvântul.

Traducere de Dr. Bitay Arpad, profesor, Cluj

Iată deci legăturile artistice lui Jókai cu Românii. Legăturile acestea cinstesc și onorează atât pe marele scriitor cât și pe Români. Cinstesc și onorează pe marele scriitor căci ca un poet adevărat, ca un artist de sânge cu toate momentele piedecătoare a observat și preamărit frumosul și pitorescul și la Români. Cinstesc și onorează și pe Români că în scrierile lui atrăgătoare citite și cunoscute în toată lumea, ei sunt înfățișiți în mod foarte simpatice și demn.

Scotem în relief cu plăcere aceste lature a activității uriașe a lui Jókai, că chiar și făcându-se abstracție de multe alte puncte de vedere ne arată că în trecut pe lângă regretabilele trecări politice au existat și legături frumoase, pure, constructive, de un ordin superior între Maghiari și Români. Exemplele lui Jókai și Acs sunt o satisfacție și o promisiune pentru cei ce cred în spusa mult citată a cunoscutului scriitor american Lodeman că cel mai eficace mijloc pentru apropierea sufletescă și înțelegerea reciprocă a diferitelor națiuni este câmpul înaltor al frumosului, al literaturii, al alcătuirilor gingașe isvorite din adâncul sufletelor lor.

În general putem fixa această sentință literară: În literatura maghiară Jókai scrie în modul cel mai simpatice despre Români. Contemporanul său ceva mai bătrân, baronul Nicolae Josika (cet. Ioșica 1794 — 1865), romancier bun și fecund și el, deține lângă Jókai locul al doilea în această privință.

Jókai este regele prozatorilor maghiari, un artist al limbii și al umorului maghiar. Jókai este un suflet blând, un om bun, idealist, optimist în ale cărui nesfârșite scrieri omul ajunge — ca să ne folosim de expresia adversarilor — minunea a opta a lumii. Jókai este unul din cei mai mari prozatori ai literaturii universale, a cărui cultură largă și imaginația extrem de bogată, nesleite de vie, ne copleșește și ne farmecă. Jókai este unul din cei mai fecunzi scriitori ai literaturii universale alături de un Dumas, Kraszewski, etc. Jókai — last not least — este regele prozatorilor maghiari, în ale cărui nenumărate scrieri Români sunt înfățișiți plastic, frumos și artistic.

Rostul și farmecul întreg al activității sale l-a simbolizat mișcător de potrivit, cântecul de privitytoare care în momentul coboririi scriiturii lui în mormânt — după cum s'a însemnat — a început să răsună dintr'un din tufele din apropierea mormântului lui...

* Scrierile lui Jókai în traducere pierd multe din valorile lor estetice din cauza limbajului meos și a umorului suriu cari sunt greu de redat în alta limbă.